

Ясінська Т. В.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка», Львів, Україна, tetiana.v.yasinska@lpu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6558-8376>

**РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ЯК ОСНОВА
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ**

Анотація. У статті обґрунтовано важливість людського розвитку для забезпечення соціально-економічного відновлення України в сучасних умовах цифрової трансформації низки сфер суспільного життя, а також із урахуванням пандемії та російсько-української війни. Оцінено місце України у світовому співтоваристві держав за значенням і динамікою Індексу людського розвитку. Побудовано кореляційно-регресійну модель залежності величини валового національного доходу на одну особу від Індексу людського розвитку, сформульовано й обґрунтовано взаємний характер залежності між цими показниками. Зроблено висновок про провідну роль у досліджуваній взаємозалежності фактора людського розвитку, який лежить в основі тривалого та стабільного соціально-економічного процвітання країни. Побудовано модель взаємозв'язку людського розвитку й економічного зростання. Підкреслено вирішальну роль у людському розвитку чинника забезпечення умов для рівного та всеохоплюючого доступу до освіти всіх верств населення в кожному куточку світу. Висвітлено цільові показники у сфері освіти, досягнення яких є орієнтиром діяльності світової спільноти до 2030 р. відповідно до Цілей сталого розвитку. Оцінено досягнення України на ниві реалізації Цілі 4 «Якісна освіта». Проаналізовано низку показників динаміки розвитку вітчизняної системи освіти, що засвідчили позитивний вплив на якість освіти в нашій державі реформаційних заходів останніх років на різних освітніх рівнях. Визначено наслідки пандемії коронавірусу та російсько-української війни для освітнього процесу в Україні, на основі чого сформульовано відповідні рекомендації.

Ключові слова: людський капітал, Індекс людського розвитку, Цілі сталого розвитку, реформування освіти в Україні, якість освіти, європейський інтелектуальний та інформаційний простір.

JEL classification: D24, D31, D60, E22, F29, I20, I30, J24.

DOI: 10.32987/2617-8532-2022-2-88-98.

Сучасні умови цифрової трансформації економіки висувають нові вимоги до якості людського капіталу. Активна автоматизація низки виробничих і управлінських процесів призводить до того, що окремі професійні навички стають неактуальними та з'являються нові професії. Промисловий розвиток світу трансформується в напрямі застосування

технологій робототехніки, штучного інтелекту, інтернету речей. Такий новий етап розвитку світової економіки, що передбачає застосування передових цифрових технологій, дістав назву «Індустрія 4.0». Розвиток автоматизованого виробництва мінімізує втручання людини, породжуючи тим самим нові запити щодо освіти, професійності, творчих здібностей, осо-

© Ясінська Т. В., 2022

бистих рис учасників виробничого процесу.

Крім цих перманентних процесів у світовій спільноті, на розвиток людського капіталу вплинула пандемія коронавірусу COVID-19, котра негативно позначилася на таких складових людського розвитку, як здоров'я населення, якість освітнього процесу та макроекономічні показники розвитку країн. В Україні до фактора пандемії додався нищівний вплив російської військової агресії на нашій території. У таких умовах актуалізуються питання збереження й розвитку людського капіталу України, котрий є ключовим чинником її післяпандемічного та повоєнного відродження.

Проблематика розвитку людського капіталу та його впливу на соціально-економічний поступ України висвітлюється в наукових працях ряду вітчизняних авторів, таких як О. Клепанчук [1], Ю. Радіонов [2], О. Пищуліна, Т. Юрочко, М. Міщенко, Я. Жаліло [3], О. Кузьмін, А. Шахно [4] та ін. У працях згаданих авторів людський капітал охарактеризовано як один із визначальних чинників соціально-економічного розвитку України, розкриваються особливості його формування й розвитку, пропонуються методи оцінки людського розвитку тощо.

Разом із тим недостатньо вивченими залишаються питання, пов'язані з роллю, значенням і особливостями формування й розвитку людського капіталу в умовах пандемії коронавірусу та російсько-української війни. Зазначене обумовило актуальність цього дослідження, присвяченого обґрунтуванню тези про вирішальний вплив людського розвитку

на процеси відновлення нашої держави після економічного спаду, спричиненого пандемією й війною.

Останнім часом для оцінки розвитку країн міжнародними організаціями дедалі частіше досліджуються не лише показники економічного зростання, а й люди та їхні здібності. Так, ООН проводить щорічні розрахунки Індексу людського розвитку (ІЛР) із метою оцінювання людського капіталу й відстеження його динаміки в країнах світу.

ІЛР є підсумковим показником середніх досягнень країни в ключових вимірах людського розвитку, таких як довге та здорове життя, знання й гідний рівень життя. Параметр довгого та здорового життя оцінюється за очікуваною тривалістю життя при народженні. Рівень знань (освіченості) вимірюється середнім числом років навчання для дорослих у віці 25 років і старше та очікуваними роками навчання для дітей шкільного віку, рівень життя – валовим національним доходом на одну особу. ІЛР використовує логарифм доходу, щоб відобразити зменшення важливості доходу з його збільшенням. Значення індексу обчислюється як середнє геометричне нормованих індексів для кожного із трьох вказаних параметрів [5].

У таблиці відображено наведені в Доповіді про людський розвиток 2020, що підготовлена Програмою розвитку ООН, значення ІЛР, а також валовий національний дохід на одну особу для окремих країн світу за 2019 р.

До рейтингу держав за ІЛР включено 189 країн і територій. ІЛР України за 2019 р. – 0,779, що є вищим від середньосвітового значення (0,737), а

**Фрагмент рейтингу країн за Індексом людського розвитку
згідно з Доповіддю ПРООН про людський розвиток 2020**

Країна	Місце країни в рейтингу	Індекс людського розвитку	Валовий національний дохід на одну особу, дол. США
Норвегія	1	0,957	66 494
Ірландія	2	0,955	68 371
Швейцарія	3	0,955	69 394
Гонконг (Китай)	4	0,949	62 985
Ісландія	5	0,949	54 682
Німеччина	6	0,947	55 314
Швеція	7	0,945	54 508
Австралія	8	0,944	48 085
Нідерланди	9	0,944	57 707
Данія	10	0,940	58 662
...
Шрі-Ланка	72	0,782	12707
Боснія і Герцеговина	73	0,780	14 872
Гренада	74	0,779	15 641
Мексика	74	0,779	19 160
Сент-Кітс і Невіс	74	0,779	25 038
Україна	74	0,779	13 216
Антигуа і Барбуда	78	0,778	20 895
Перу	79	0,777	12 252
Таїланд	79	0,777	17 781
Вірменія	81	0,776	13 894
...
Нігер	189	0,394	1201
Середнє значення для світу	-	0,737	16 734

Складено автором за даними ПРООН [6].

отже, дає змогу віднести її до країн високого рівня людського розвитку. Близькими до України за рейтингом є Боснія і Герцеговина, Шрі-Ланка, Гренада, Мексика, Сент-Кітс і Невіс, Антигуа і Барбуда, Перу, Таїланд, Вірменія. Слід зауважити, що за період 1990–2019 рр. ІЛР України зріс на 7,4 %, з 0,725 до 0,779 [7].

Аналіз величин ІЛР і валового національного доходу (ВНД) на одну особу досліджуваних країн виявляє наявність кореляції між цими показниками (рис. 1). Позиції країн демонструють досить упорядкований тренд, що вказує на наявність чітко вираженого взаємозв'язку рівня людського розвитку й економічного процвітання країни. Це підтверджується високим значенням коефіцієнта детермінації побудованої кореля-

ційної моделі (0,9151), що засвідчує її адекватність. До речі, методика обчислення ІЛР передбачає врахування величини ВНД при визначенні ІЛР, що робить досліджувані нами фактори мультиколінеарними. Однак вага ВНД у ІЛР є не настільки суттєвою, щоб лише нею можна було обґрунтувати виявлену високу кореляційну залежність між факторами.

Водночас постає досить спірне питання щодо залежної й незалежної змінної в досліджуваному взаємозв'язку факторів. У побудованій нами моделі (див. рис. 1) незалежною змінною виступає ІЛР, а залежною – ВНД на одну особу. Тож можна зробити висновок про істотний вплив параметрів людського капіталу на рівень доходів країни. Очевидним є і зворотний вплив, адже населення з високим

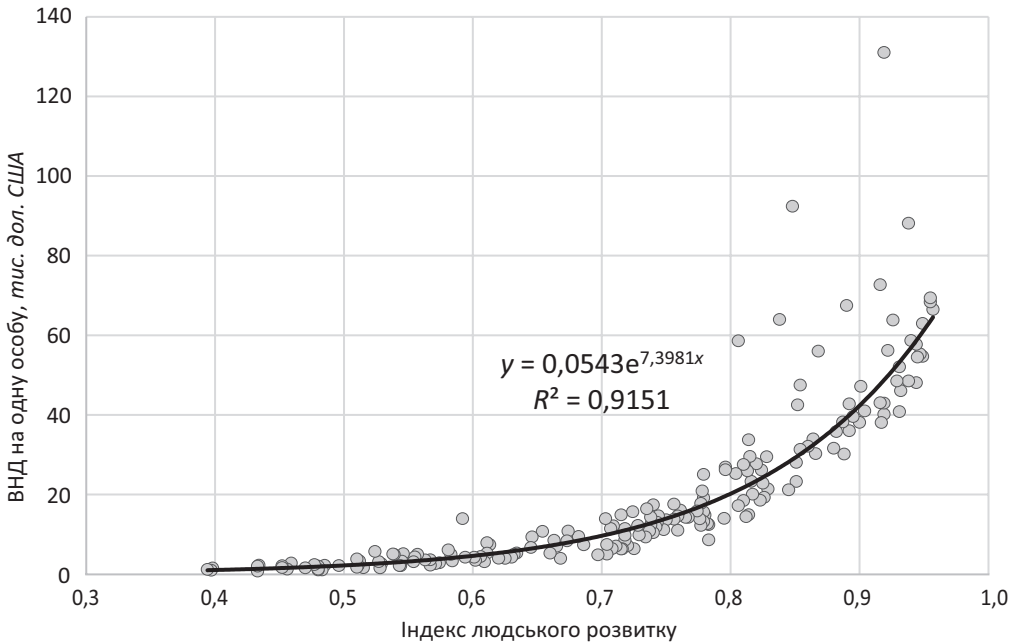

Рис. 1. Зв'язок Індексу людського розвитку та валового національного доходу на одну особу за даними 189 країн світу, включених у Звіт ПРООН про людський розвиток 2020, експоненційна лінія тренду

Побудовано автором за даними ПРООН [6].

рівнем доходу має значно ширші можливості щодо забезпечення власного здоров'я, здобуття якісної освіти та розвитку особистісних рис. Так, у Доповіді ПРООН про стан людського розвитку за 2019 р. [8] наводиться умовний приклад про двох дітей, які народились у 2000 р. у країнах із різним рівнем доходу. По кожній дитині складено прогноз на 2020 р. виходячи зі статистичних даних: для дитини з розвинутої країни ймовірність померти до досягнення нею 20-річного віку становить 1 % (для дитини зі слаборозвинутої країни – 17 %), навчатися в закладі вищої освіти – 55 % (3 %).

Отже, підвищення ІЛР сприяє збільшенню ВНД на одну особу, що, у свою чергу, стимулює подальше зростання ІЛР і т. д. А проте, в умовах країни з низьким рівнем показників

людського розвитку й національного доходу для розкручування описаного нами «колеса» взаємозалежності починати варто із зусиль, спрямованих на людський розвиток, як це показано на рис. 2.

Таким чином, відправним пунктом до добробуту має стати людський розвиток. Тому й допомогу, яка надається високорозвинутими країнами для слаборозвинутих, доцільно скеровувати першочергово на створення умов для людського розвитку, що допоможе країні-реципієнту сформувавши всередині власної держави джерело та підґрунтя для подальшого економічного зростання й процвітання. І ця підстава не може бути легко втрачена внаслідок економічної чи політичної кризи, вона має залишатися в країні та сприяти її відновленню.

Рис. 2. Ітераційна модель впливу рівня людського розвитку в країні на її економічне зростання

Побудовано автором.

Сформульований висновок підтверджується світовою практикою. Так, у Доповіді ПРООН про стан людського розвитку за 2019 р. наголошується: «Нерівність у стані людського розвитку зберігається, незважаючи на досягнення щодо скорочення масштабів крайньої бідності. У перших два десятиліття XXI ст. спостерігається помітний прогрес у зменшенні крайніх нестатків, але прогалини залишаються неприпустимо великими для широкого діапазону можливостей – свободи людей бути тими, ким вони хочуть, робити те, що вони хочуть, наприклад ходити до школи, влаштуватися на роботу...» [8]. Отже, нерівність у стані людського розвитку зберігається.

Ключовим внеском у людський розвиток має стати забезпечення умов для рівного та всеохоплюючого

доступу до освіти всіх верств населення в кожному куточку світу. Якісна освіта посіла чільне місце серед орієнтирів сучасного розвитку світової спільноти, що були окреслені на Саміті ООН у рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку у 2015 р. Результатом саміту стало затвердження 17 Цілей сталого розвитку, які є пріоритетними напрямками діяльності до 2030 р. для країн, що приєдналися до процесу забезпечення сталого розвитку, зокрема нашої держави. Ціль 4 «Якісна освіта» покликана забезпечити рівні умови доступу населення до всеохоплюючої якісної освіти та створити можливості для навчання протягом усього життя.

Досягнення Цілі 4 передбачає реалізацію таких цільових показників у сфері освіти [9]:

– забезпечення всіх дівчаток і хлопчиків можливістю здобувати безкоштовну якісну початкову й середню освіту для досягнення ефективних результатів навчання; пройти якісну підготовку до отримання початкової освіти (доступ до дошкільної освіти, програм дошкільного розвитку);

– забезпечення всеохоплюючого й рівного доступу жінок і чоловіків до фінансово доступної та якісної технічної, професійної й вищої освіти;

– досягнення збільшення чисельності населення, що володіє технічними та професійними знаннями й навичками, підвищення рівня зайнятості, зростання підприємницької активності та кількості робочих місць;

– позбавлення освіти ознак гендерної нерівності, а також забезпечення рівного доступу до дошкільної, початкової, середньої, технічної, професійної освіти для дітей з особливими потребами, людей з обмеженими можливостями, представників корінних народів;

– досягнення вміння читати й рахувати всією молоддю та переважною більшістю дорослого населення;

– забезпечення набуття всіма учнями знань і навичок, що сприятимуть сталому розвитку, завдяки засвоєнню питань сталого способу життя, гендерної рівності, культури миру й ненасильства, культурної різноманітності, внеску культури в сталий розвиток;

– гарантування безпечного, ненасильницького, інклюзивного та ефективного середовища для навчання у створених і модернізованих навчальних закладах, де враховуватимуться потреби інвалідів та гендерні аспекти;

– збільшення кількості стипендій для людей зі слаборозвинутих країн на здобуття освіти в закладах вищої

освіти й професійно-технічної підготовки;

– досягнення зростання чисельності кваліфікованих учителів, зокрема завдяки налагодженню міжнародної співпраці у сфері їх підготовки в слаборозвинутих країнах.

Ефективність роботи в рамках досягнення Цілі 4 тісно пов'язана з результатами діяльності в напрямку досягнення таких суміжних цілей, як подолання бідності (Ціль 1); міцне здоров'я та благополуччя (Ціль 3); гідна праця й економічне зростання (Ціль 8); промисловість, інновації та інфраструктура (Ціль 9); сталий розвиток міст і громад (Ціль 11); мир, справедливість та сильні інститути (Ціль 16), партнерство заради сталого розвитку (Ціль 17).

Як засвідчує позитивна динаміка ІЛР України, за період незалежності наша держава зробила низку кроків на шляху формування конкурентоспроможного людського капіталу. Так, середня очікувана тривалість життя при народженні в Україні в 1990 р. сягала 65,7 року для чоловіків та 75 років для жінок, однак станом на 2021 р. цей показник дорівнював 68 років і 77,1 року відповідно [10].

Чималий шлях за цей період пройдено також у сфері освіти. Зокрема, відбулися перехід на нові зміст, структуру й тривалість повної загальної середньої освіти; інформатизація та комп'ютеризація закладів освіти; приєднання до Болонського процесу; модернізація освітнього законодавства в контексті закріпленого курсу на європейську інтеграцію; ухвалення Концепції розвитку STEM-освіти; зміна підходів до здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами та ін. Напрацю-

вання у освітній сфері підтверджуються статистичними даними. Спостерігаються позитивні тенденції на всіх рівнях освіти – від дошкільної до вищої.

Так, охоплення дітей закладами дошкільної освіти України в 1995 р. становило 44 %, а в 2019 р. цей показник зріс до 63 % (унаслідок пандемії у 2020 р. він знизився до 58 %) [11, с. 36]. Для порівняння: відсоток охоплення дошкільною освітою в країнах ЄС у 2019 р. сягав 95,7 % [11, с. 46]. Окрім того, якщо у 2014 р. черга на влаштування дітей у заклади дошкільної освіти налічувала 95,9 тис. осіб, то до 2020 р. вона скоротилася до 22,3 тис. осіб [11, с. 40]. Важливою віхою у вітчизняній дошкільній освіті стало наближення її змісту до ідей концепції «Нова українська школа» (НУШ) – ключової реформи Міністерства освіти і науки, метою якої є створення школи, де буде приємно навчатися та котра даватиме учням не тільки знання, а й уміння їх застосовувати в повсякденному житті.

Саме з ухваленням Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року розпочався новий етап трансформації та модернізації загальної середньої освіти, націлений на перехід від школи, що надавала теоретичні знання, до школи компетентностей, які необхідні здобувачам освіти для успішної самореалізації, формування цінностей, що сприяють обранню професії в дорослому житті, віднайденню свого покликання, втіленню творчого потенціалу, становленню як громадянина [12]. У 2019 р. фінансування для НУШ було надане в обсязі

1 020 654,1 тис. грн і було спрямоване на придбання дидактичних матеріалів (23 %), сучасних меблів (37 %), музичних інструментів, комп'ютерного обладнання й відповідного мультимедійного контенту (32 %), на підготовку тренерів-педагогів, супервізорів, проведення супервізії та підвищення кваліфікації педагогічних працівників (8 %). У 2020 р. обсяг фінансування зріс до 1 556 858 тис. грн. Утім, пандемія COVID-19 внесла свої корективи: 34 % цих коштів було витрачено на засоби захисту під час карантину [11, с. 83–90].

Позитивний вплив на якість освіти в Україні мали заходи щодо забезпечення можливостей і стимулювання вчителів до перманентного підвищення кваліфікації. Так, протягом 2020 р. не підвищували свою кваліфікацію на жодній освітній платформі лише 5,52 % вчителів у третьому класі [11, с. 100].

Покажемо те, що у 2020/2021 н. р. частка закладів загальної середньої освіти, підключених до Інтернету, становила 99,8 %. А вже ще у 2008/2009 н. р. цей показник дорівнював 52,1 % [11, с. 109].

У сфері професійно-технічної освіти реалізуються заходи з реорганізації та реструктуризації закладів із урахуванням попиту на робітничі кадри на ринку праці, активізується міжнародне співробітництво й поглиблюється інтеграція в європейський освітній простір. Участь у низці міжнародних проєктів разом із розширенням академічної мобільності наразі стала візитною карткою також розвитку вітчизняних закладів вищої освіти. Важливо, що впродовж останніх років збільшилася чисельність як українських

студентів, котрі навчаються за межами країни на постійній основі, так і студентів-іноземців, що здобувають освіту в Україні. Наприклад, станом на 2020 р. у нас навчалось 76 548 іноземних студентів зі 155 країн світу [11, с. 258]. Це вказує на присутність вітчизняної освітньої галузі на глобальному ринку освітніх послуг, сприяє поліпшенню якості їх надання та залученню в національну економіку додаткових інвестицій.

Як бачимо, запроваджені зміни й нововведення принесли позитивні результати. Однак важливо й далі докладати зусиль щодо забезпечення всеохоплюючої та якісної освіти в Україні. Особливу увагу слід приділити, зокрема, активізації цифровізації освітнього процесу, модернізації змісту освіти, удосконаленню матеріально-технічної бази закладів освіти шляхом покращення їх ресурсного забезпечення, професійному розвитку та самовдосконаленню вчителів і викладачів, оптимізації мережі закладів освіти, розвитку державно-приватного партнерства (йдеться про створення інноваційних структур – кластерів, технопарків, хабів тощо), урахуванню вимог роботодавців при підготовці фахівців.

На сьогодні виокремлення першочергових завдань у сфері освіти великою мірою визначає російсько-українська війна. Військова агресія східного сусіда як ніколи актуалізувала для нашої держави розвиток всебічних відносин із Європейським Союзом, входження в європейський інтелектуальний та інформаційний простір. Орієнтиром у подальшому реформуванні вітчизняної системи освіти має стати саме досвід європейських країн. Важливо докласти

зусиль для виконання зобов'язань України, зафіксованих в Угоді про асоціацію з ЄС [13], щодо сприяння розвитку європейського співробітництва в галузі освіти, навчання й молодіжної політики з метою поліпшення взаєморозуміння, активізації міжкультурного діалогу та поглиблення знань щодо відповідних культур із урахуванням культурного й мовного розмаїття.

Заклади освіти та науки повинні використовувати всі можливості, зокрема брати активну участь у реалізації спільних науково-дослідницьких проєктів із європейськими партнерами. Це дасть змогу отримати цінний досвід, знання й навички, що стануть у пригоді під час повоєнного відновлення національної економіки.

Отже, людський капітал є вагомим чинником соціально-економічного розвитку країни. Здоров'я, знання та професійні навички населення забезпечують підприємницькі структури важливим ресурсом для розвитку й підвищення ефективності їхньої діяльності, роблять їх гнучкішими та готовими до інновацій. Це набуває дедалі більшого значення в умовах глобалізованого й конкурентного світового господарства.

Вочевидь, події 2020–2022 рр. у нашій державі не сприяють розвитку людського капіталу. Пандемія COVID-19 і повномасштабне російське військове вторгнення на територію України негативно позначаються на всіх складових поняття людського розвитку. Ці чинники згубно впливають на здоров'я населення країни, якість освітнього процесу. Якщо пандемія призвела до переходу на дистанційне навчання, якість котрого в перехідний період поступалась

очному навчанню, то російсько-українська війна унеможливила навчальний процес у багатьох регіонах країни взагалі на тривалий період. Адже необхідно буде відновити зруйновану інфраструктуру, зокрема будівлі закладів освіти, тимчасово змінити форму навчання для здобувачів освіти з найбільш постраждалих регіонів. Окрім того, через карантинні обмеження та значно більшою мірою внаслідок війни постраждав і далі погіршується добробут населення. Згідно з прогнозом Світового банку,

ВВП України за підсумками 2022 р. може скоротитися на 45,1 % порівняно з попереднім роком [14]. Зрозуміло, що все це погіршить місце нашої держави в рейтингу країн за Індексом людського розвитку. Така ситуація вимагає віднайдення нових ефективних рішень стосовно виходу із кризової ситуації, що обумовлює перспективи подальших досліджень автора, які полягають у розробленні заходів щодо відновлення людського капіталу в післяпандемічний і повоєнний період.

Список використаних джерел

1. Клепанчук О. Ю. Управління знаннями в системі розвитку людського капіталу на ринку праці. *Освітня аналітика України*. 2022. № 1. С. 80–90. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2022-1-80-90>.
2. Радіонов Ю. Д. Видатки зведеного бюджету України на розвиток людського капіталу. *Освітня аналітика України*. 2021. № 5. С. 18–31. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2021-5-18-31>.
3. Пищуліна О., Юрочко Т., Міщенко М., Жаліло Я. Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ. Київ : Заповіт, 2018. 368 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_LUD_KAPITAL.pdf.
4. Кузьмін О. Є., Шахно А. Ю. Оцінка рівня розвитку людського капіталу України в умовах глобалізації. *Економіка та держава*. 2018. № 4. С. 7–11. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2018/4.pdf.
5. Human Development Index (HDI). *United Nations Development Programme*. URL: <https://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> (дата звернення: 07.04.2022).
6. Human Development Report 2020. The Next Frontier: Human Development and the Anthropocene. *United Nations Development Programme*. URL: <https://hdr.undp.org/system/files/documents//hdr2020pdf.pdf> (дата звернення: 07.04.2022).
7. Україна продовжує крокувати вперед до кращого розвитку людського потенціалу. *Програма розвитку ООН в Україні*. 15 груд. 2020 р. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2020/Ukraine-inches-forward-in-human-development.html> (дата звернення: 08.04.2022).
8. Human Development Report 2019. Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century. *United Nations Development Programme*. URL: <https://hdr.undp.org/system/files/documents//hdr2019pdf.pdf> (дата звернення: 08.04.2022).
9. 4 Quality education. *The Global Goals*. URL: <https://www.globalgoals.org/goals/4-quality-education/> (дата звернення: 09.04.2022).
10. Скільки живуть і коли виходять на пенсію громадяни різних країн. *Слово і діло* : вебсайт. 2021. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/08/28/infografika/suspilstvo/skilky-zhyvut-koly-vykhodyat-pensiyu-hromadyany-riznykh-krayin> (дата звернення: 09.04.2022).

11. Освіта в незалежній Україні: розвиток та конкурентоспроможність : інф.-аналіт. зб. / М-во освіти і науки України. Київ, 2021. 450 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2021/19.08/Inform.zbirnyk-Osv.v.nezalezhniy.Ukrayini/Inform.zbirnyk-Osv.v.nezalezhniy.Ukrayini.17.08-1.pdf>.

12. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/pras/249613934> (дата звернення: 19.04.2022).

13. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : міжнар. док. від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 19.04.2022).

14. Світовий банк прогнозує падіння ВВП України на 45 %. *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/11/685540/> (дата звернення: 19.04.2022).

Tetyana Yasinska

Ph. D. (Economics), Associate Professor, Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine, tetiana.vyasinska@lpnu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6558-8376>

DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL AS A BASIS FOR SOCIO-ECONOMIC RECOVERY OF UKRAINE

Abstract. *The current stage of development of the world economy, based on advanced digital technologies, increases the relevance of education, professionalism, and creative abilities of participants in the production process. The article is aimed at substantiating the determining role of human capital development in the economic recovery of Ukraine in the post-pandemic and post-war periods. One of the comprehensive indicators for assessing the quality of human capital is the Human Development Index. This indicator measures the country's average achievements in the following aspects of human development: long and healthy life, knowledge and a decent standard of living. A review of the values of the Human Development Index and gross national income per capita of the world revealed a correlation between the two indicators. This is confirmed in the article by a graphical representation of positions of countries in the coordinate system "HDI-GNI per capita", as well as the high value of the coefficient of determination of the constructed correlation model. The mutual nature of the dependence between these indicators is formulated and substantiated. A schematic model of the relationship between human development and the economic growth of the country is proposed. The crucial role in human development of the factor of providing conditions for equal access to quality education for all segments of the population in all corners of the world is described. The article highlights targets in the field of education, the achievement of which is a benchmark of activities of the world community until 2030 according to the Sustainable Development Goals. The achievements of Ukraine in the sphere of education over the years of independence are assessed, and gaps and main directions of further work on providing the population with access to quality education are identified. The conclusion about the exceptional importance of human capital in the process of reconstruction of Ukraine is formulated.*

Keywords: *human capital, Human Development Index, Sustainable Development Goals, education reform in Ukraine, quality of education, European intellectual and information space.*

References

1. Klepanchuk, O. Yu. (2022). Knowledge management in the human capital development system at the labor market. *Educational Analytics of Ukraine*, 1, 80-90. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2022-1-80-90> [in Ukrainian].
2. Radionov, Yu. D. (2021). Expenditures of the consolidated budget of Ukraine for human capital development. *Educational Analytics of Ukraine*, 5, 18-31. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2021-5-18-31>.
3. Pyshchulina, O., Yurochko, T., Mishchenko, M., & Zhalilo, Ya. (2018). *Human capital development: on the way to quality reforms*. Kyiv: Zapovit. Retrieved from https://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_LUD_KAPITAL.pdf [in Ukrainian].
4. Kuzmin, O. Ye., & Shakhno, A. Yu. (2018). Assessment of the level of human capital development in Ukraine in the context of globalization. *Economy and state*, 4, 7-11. Retrieved from http://www.economy.in.ua/pdf/4_2018/4.pdf [in Ukrainian].
5. United Nations Development Programme. (n. d.). *Human Development Index (HDI)*. Retrieved from <https://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>.
6. United Nations Development Programme. (2020). *Human Development Report 2020. The Next Frontier: Human Development and the Anthropocene*. Retrieved from <https://hdr.undp.org/system/files/documents//hdr2020pdf.pdf>.
7. United Nations Development Programme. (2020). *Ukraine inches forward in human development*. Retrieved from <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2020/Ukraine-inches-forward-in-human-development.html> [in Ukrainian].
8. United Nations Development Programme. (2019). *Human Development Report 2019. Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century*. Retrieved from <https://hdr.undp.org/system/files/documents//hdr2019pdf.pdf>.
9. The Global Goals. (n. d.). *4 Quality education*. Retrieved from <https://www.globalgoals.org/goals/4-quality-education/>.
10. Slovo i dilo. (2021). *How long do citizens of different countries live and when do they retire?* Retrieved from <https://www.slovoidilo.ua/2021/08/28/infografika/suspilstvo/skilky-zhyvut-koly-vyxydyat-pensiyu-hromadyany-riznyx-krayin> [in Ukrainian].
11. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2021). *Education in independent Ukraine: development and competitiveness*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2021/19.08/Inform.zbirnyk-Osv.v.nezalezhnyy.Ukrayini/Inform.zbirnyk-Osv.v.nezalezhnyy.Ukrayini.17.08-1.pdf> [in Ukrainian].
12. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2016). *On approval of the Concept for the implementation of the state policy in the reform of general secondary education "New Ukrainian School" for the period up to 2029* (Decree No. 988-p, December 14). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934> [in Ukrainian].
13. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). *Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part* (International document on June 27). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text [in Ukrainian].
14. Economic truth. (2022). *World Bank forecasts 45% drop in Ukraine's GDP*. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/11/685540/> [in Ukrainian].